

2024-08-29

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2024/185

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2024/00953

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET AV UTREDNINGEN OM EN MER EFFEKTIV TILLSYN ÖVER SOCIALTJÄNSTEN, SOU 2024:25

Sammanfattning

Övergripande för det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Att effektivisera Inspektionen för vård och omsorg, IVO:s, tillsyn över socialtjänsten är en angelägen fråga och kommer att bidra till måluppfyllnaden av de jämställdhetspolitiska delmålen.

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker och välkomnar utredningens förslag i sin helhet. Tillsyn är en förutsättning för att säkerställa att socialtjänsten och hälso- och sjukvården följer lag och föreskrift samt för att den det berör ska tillförsäkras en rätts-säker handläggning. Det innebär bland annat kontroll över att myndighetsutövningen sker korrekt samt att lag, författningar och föreskrifter följs. Detta inte minst när det gäller området mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel, vilka särskilt bör beaktas i tillsynen.

I samband med att den nya socialtjänstlagen träder i kraft, vilket förmodas ske den 1 juli 2025, står IVO inför nya utmaningar. Det kan då finnas svårigheter att genomföra tillsyn över förslagna öppenvårdsinsatser utan biståndsbeslut. IVO bör därför utveckla och anpassa tillsynen till dessa nya förutsättningar.

Synpunkter enligt utredningens disposition

9.2.4 Särskild avgift kan inte användas vid ej behovsprövade insatser.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i utredningens bedömning om att särskild avgift inte bör upphävas vid ej verkställda beslut. Särskild avgift kommer dock inte kunna användas gällande öppenvårdsinsatser som ges till enskilda utan behovsprövning vilket innebär att IVO kan få svårt att utöva tillsyn. Tillsyn på individnivå blir inte lika effektiv och kan komma att försvåras vid brist på dokumentation. IVO kan även få svårt att utöva effektiv tillsyn över kommunens planering av insatser för enskilda på övergripande nivå.

Jämställdhetsmyndigheten anser då att det blir än mer viktigt för IVO att få möjlighet att genomföra kvalitetsgranskningar över kommunens arbete.

Jämställdhetsmyndigheten håller med om att det kan finnas både för och nackdelar med insatser till enskilda utan biståndsbeslut. Myndigheten menar därför att IVO:s tillsyn bör omfatta hur kommunerna informerat om möjligheten att den enskilde alltid, trots öppenvårdsinsatser utan biståndsbeslut, kan ansöka om bistånd och få ett beslut. Detta är särskilt angeläget i de fall som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem och IVO bör särskilt beakta risken för att våldsutsatta kvinnor och deras barn inte får de insatser de är i behov av och som säkerställer stöd, hjälp och skydd.

9.4.1 och 9.4.3 Förslag om sanktionsavgift i socialtjänstlagen och LSS

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslagen om att i socialtjänstlagen, SoL och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS införa två nya paragrafer, ett nytt verktyg för ingripande i form av en sanktionsavgift för vissa angivna fall.

Jämställdhetsmyndigheten anser att dessa skyldigheter även bör gälla för kvinnojourer och skyddade boenden för våldsutsatta kvinnor och barn, då det från och med den 1 april 2024 krävs tillstånd från IVO för att bedriva sådan verksamhet. Föreskriften bedöms träda i kraft våren 2025.¹

9.5.1 Anmälningsskyldighet vid väsentliga förändringar i anmälningsskyldig verksamhet.

Jämställdhetsmyndigheten välkomnar förslaget att i 7 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453), SoL och i 23 § fjärde stycket LSS, införa bestämmelse att kommuner som bedriver anmälningsskyldig verksamhet enligt socialtjänstlagen och LSS ska vara skyldiga att till IVO anmäla även väsentliga förändringar i den anmälningsskyldiga verksamheten, liksom när verksamheten upphör tillfälligt eller läggs ned. I samband med att krav på tillstånd krävs från IVO gällande skyddade boenden kommer mängden verksamheter öka betydligt. Förutsättningen för IVO att bedriva korrekt tillsyn är att ha kontroll över vilka verksamheter som finns. Detta innebär att omsorgsregistret ska vara uppdaterat och aktuellt.

9.5.2 Kommunal anmälningsskyldighet vid allvarliga brister med mera

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att kommunerna ska vara skyldiga att anmäla till IVO, om det finns anledning att anta att en enskild bedriver yrkesmässig verksamhet enligt socialtjänstlagen eller LSS utan tillstånd, om en tillståndshavares lämplighet för att bedriva sådan verksamhet kan ifrågasättas, eller om allvarliga brister uppmärksammas i utförandet av verksamheten.

Anmälningsskyldigheten införs i LSS genom en ändring av 15 § punkt 11 i LSS, som reglerar vad kommuner ska anmäla till IVO. I socialtjänstlagen införs en motsvarande anmälningsskyldighet i en ny bestämmelse, 7 kap. 7 § SoL. Denna bestämmelse ökar möjligheten för IVO att få information om allvarliga brister. Detta gäller även juridisk person, ”9.8 Lämplighetsprövning ska uttryckligen gälla även den juridiska personen.” Detta är av särskilt stor vikt när det gäller skyddade boende för

¹ Socialstyrelsen Meddelandeblad Nr 2/2024 Nya bestämmelser om skyddat boende. Föreskrifter och allmänna råd kommer under våren 2025.

kvinnor och barn, eller placeringar vid hedersrelaterat våld och förtryck, samt prostitution och människohandel, för att säkerställa professionaliteten och säkerheten i dessa boenden. Risken för att sådana boenden missbrukas, att placeringar erbjuds under falska förespeglningar eller med stora brister måste åtgärdas.

9.6 Vitesföreläggande ska kunna riktas mot staten.

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker att även ett föreläggande som riktas mot Statens institutionsstyrelse behöver kunna förenas med vite. I 13 kap. 8 § socialtjänstlagen föreslås därför en ändring i form av ett tillägg om att ett vitesföreläggande får riktas mot staten.

Enligt IVO:s tillsyn identifierades allvarliga brister och missförhållanden i SiS verksamheter där flickor vårdas.² Det framkommer bland annat att flickor avskiljs oftare än pojkar och att barn och unga känner sig otrygga i boendet. Vidare framkommer att de kan utsättas för repressalier av personal eller utsättas för sexuella övergrepp. Vitesföreläggande på SiS institutioner är därför ett välkommet verktyg. Då ”En ny statlig barn- och ungdomsvård” utreds förutsätter Jämställdhetsmyndigheten att de allvarliga brister som konstaterats inom det befintliga SiS institutionerna kommer att undanröjas.

9.12 Utreda hur statlig kvalitetsgranskning skulle kunna införas som ny verksamhetsgren.

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att IVO och Socialstyrelsen ges ett gemensamt uppdrag att belysa förutsättningarna för att införa kvalitetsgranskning inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården. IVO bör ha möjlighet till kvalitetsgranskning som ett komplement till tillsyn då det ger möjlighet att granska och uttala sig om olika nivåer av kvalitet.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i utredningens bedömning om att IVO kan utöva tillsyn över kommunernas planering av insatser men att det finns oklarheter om möjligheter att ingripa. Möjligheterna till statlig kvalitetsgranskning som alternativ behöver därför belysas. Utredningen nämner att planering för insatser även bör inkludera annan kommunal planering, såsom bostadsförsörjning. I samband med detta vill Jämställdhetsmyndigheten påpeka vikten av att IVO granskar huruvida kommunerna i sin planering inkluderar och kan tillhandahålla bostäder till våldsutsatta kvinnor och barn, oavsett om de befinner sig i vistelse- eller bostättningskommun.

Nya socialtjänstlagen ska bland annat vara förebyggande och lättillgänglig samt genomföra planering av insatser och möjlighet till att tillhandahålla insatser utan föregående behovsprövning. Myndigheten menar att det kan finnas en risk med att socialtjänsten tillhandahåller insatser utan biståndsbeslut när det gäller till exempel rätts-säkerhet och uppföljning. Därför blir det extra viktigt för IVO att utöva tillsyn utifrån

² Inspektionen för vård och omsorg, IVO, Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021-2022, Redovisning av regeringsuppdrag S2021/03345.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9)³ om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.⁴ Detta för att tillförsäkra den enskilde patienten, klienten och brukaren som tar emot insatser i öppenvård kvalitativa insatser när det till exempel gäller mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Det kan även handla om kvalitetsgranskning av boendeplaceringar för personer utsatta för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtyck samt prostitution och människohandel. Men även öka möjligheterna att kvalitetsgranska till exempel för att motverka att personal eller medboende i äldreomsorgen utsätter äldre för våld och övergrepp, något som framkommit i Jämställdhetsmyndighetens granskning⁵.

Egenkontroll blir i detta sammanhang också extra viktig då det innebär att systematiskt följa upp och utvärdera den egna verksamheten samt kontroll av att den bedrivs enligt de processer och rutiner som ingår i verksamhetens ledningssystem.

Myndigheten anser att de medel som behövs för att genomföra arbetet med kvalitetsgranskning bör öronmärkas i den händelse att IVO och Socialstyrelsen får ett gemensamt regeringsuppdrag och kommer fram till att kvalitetsgranskning ska tillföras IVO:s verksamhet och genomföras.

För Jämställdhetsmyndigheten

Lena Ag
Generaldirektör

Lena Landén Jonas
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har avdelningschefen Berit Jernberg, enhetschefen Katarina Björkgren och chefsjuristen Anna Tingbäck deltagit.

³ Ändrad: t.o.m. HSLF-FS 2023:27

⁴ 1 kap. Tillämpningsområde: Dessa föreskrifter ska tillämpas i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i sådan verksamhet som omfattas av 1. 5 kap. 4§ hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), 2. 16 § tandvårdslagen (1985:125), 3. 6 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS och 4. 3 kap. 3 § fjärde stycket socialtjänstlagen (2001:453). (HSLF-FS 2023:27)

⁵ Kartläggning om våldsutsatthet bland äldre personer A2023/00925